

ЛЕГАЛІЗАЦІЯ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ ЯК ЗАГРОЗА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

LEGALIZATION OF CRIMINAL PROCEEDS AS A THREAT TO THE FINANCIAL SECURITY OF THE STATE

Перепелиця М.О., д. ю. н., професор,
професор кафедри фінансового права

Національний юридичний університет України імені Ярослава Мудрого

Товкун Л.В., к. е. н., доцент,
Доцент кафедри господарського права

Національний юридичний університет України імені Ярослава Мудрого

У статті аналізується зміст та сутність такого явища у фінансових правовідносинах як «легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом», досліджуються етапи його виникнення та сучасний стан. Особливу увагу приділено матеріальній, процедурній, економічній та правовій складовій легалізації злочинних доходів. Охарактеризовані фази легалізації злочинних доходів: 1) розміщення грошових коштів або майна; 2) розшарування (оборот, перемішування, змішування) грошових коштів; 3) інтегрування або вливання в обіг. З врахуванням міжнародного досвіду та напрацювань національного законодавства дається визначення легалізації (відмивання) злочинних доходів, як надання правомірного характеру володінню, використанню та розпорядженню грошовими коштами або іншим майном, які одержані злочинним шляхом, маскування джерела первинного їх походження, перевід їх з тіньової економіки у легальну економіку шляхом розміщення у фінансові інститути, проведення різного роду операцій з ними з метою їх інтегрування у національну економіку та надання їм остаточного законного статусу.

Окремо досліджено два визначення «легалізації (відмивання) доходів або майна, отриманих злочинним шляхом», наведених у Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» та Кримінальному кодексі України, що дало можливість розподілити дії, які належать до легалізації (відмивання) доходів на дві групи залежно від їх мети, а саме, першу групу, як дії, які вчиняються з доходами або майном, щодо якого фактичні обставини свідчать про його одержання злочинним шляхом, це: 1) набуття майна; 2) володіння майном; 3) використання майна; 4) розпорядження майном; 5) переміщення майна; 6) зміна форми (перетворення) майна; та другу групу, як дії особи, за допомогою яких маскується чи приховується факт одержання такого майна, що передувало легалізації (відмиванню).

Автор доходить висновку, що криміналізація економіки та підтримання сприятливих умов для легалізації злочинних доходів здійснюють прямий вплив на фінансову безпеку держави та на її міжнародну репутацію, адже за всіма фінансовими транзакціями такої держави будуть проводитися різні перевірки з боку іноземних партнерів, а це неминуче приведе до збільшення строків здійснення операцій і росту накладних видатків. Узагальнюючим висновком виступає твердження автора про те, що необхідною умовою забезпечення фінансової безпеки держави є дієва та ефективна система протидії легалізації злочинних доходів та фінансуванню тероризму, тобто система фінансового моніторингу.

Ключові слова: система фінансового моніторингу, легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансова система, фінансова операція, походження майна, володіння майном, джерела походження майна, місцезнаходження майна, розміщення грошових коштів.

Problem setting. The financial security of the state is the main condition for the state to pursue an independent financial and economic policy in accordance with its national interests. It includes opportunities to ensure the sustainability of economic development of the state and the payment and settlement system; preventing the outflow of capital abroad and “capital flight” from the real sector of the economy; neutralization of global financial crises. The institution of state financial monitoring is of great importance in counteracting these negative phenomena. Its main function is precisely the prevention (counteraction) of crimes and administrative offenses in financial relations through control over the legalization (laundering) of proceeds from crime. Therefore, financial monitoring can rightly be called a mechanism for ensuring the financial security of the state, and the study of the essence of such a phenomenon as money laundering – is relevant in the current realities of the financial system of the state.

The target of research. The purpose of the article is to analyze the essence of legalization (laundering) of proceeds from crime, identify multifaceted aspects of its understanding, identify the main stages of laundering and identify public (financial) danger from crimes and offenses in this area.

Article’s main body. Analysis of the two definitions of “legalization (laundering) of proceeds or property obtained by criminal means”, given in the Law № 361 and the Criminal Code of Ukraine, allows to divide the actions related to legalization (laundering) of proceeds from criminal property into two groups depending on their goals. The first group includes actions committed with income or property in respect of which the factual circumstances indicate that it was obtained by criminal means, namely: 1) acquisition of property; 2) possession of property; 3) use of property; 4) disposal of property; 5) transfer of property; 6) change of form (transformation) of property. It should be understood that the direct implementation of a financial transaction or transaction with property and will be a way to acquire, own, use or dispose of property. Actions belonging to the second group should be understood as any actions of a person by means of which the fact of obtaining such property prior to legalization (laundering) is masked or concealed. Such actions may be aimed at: changing the legal status of funds or other property by forging documents proving ownership; obtaining fictitious documents for the acquisition of property; making civil law agreements (pretended purchase in a commission shop, pawnshop, etc.); registration of ownership of fictitious persons; concluding fictitious agreements on providing loans or various services – legal, auditing, etc.; depositing funds in the bank accounts of legal entities and individuals, including in offshore areas; transfer of funds from one account to another – provided that all these actions were not a way of committing a predicate act.

Combining the criminal and financial aspects of the legislative definition of “legalization (laundering) of criminal proceeds, property”, we note that its content includes four main aspects: material, procedural, economic and legal. In the material aspect, money laundering is the placement of property, including cash, in financial institutions, conducting various transactions with this property and, finally, the integration of property into the national economy. In the material aspect, the main thing is the nature of actions: placement, stratification (relocation) and integration. In the economic aspect, money laundering is the transfer of money or other property obtained by criminal means from the shadow economy to the legal economy. In the economic sense, it is important that money or other property enters the legal economy. In this context, it is necessary to distinguish between the legalization (laundering) of criminal proceeds from the illegal transfer of cash. In the latter case, there is a transfer of money from the legal economy to the shadow economy, ie the illegal transfer of money in cash. And this is the reverse process of legalization

(laundering) of criminal proceeds. From a procedural point of view, money laundering can be defined as a process by which the original origin and real owners of property obtained as a result of a crime are disguised in order to exclude any form of prosecution (administrative, criminal). In this regard, money laundering can be defined as the process of processing property in order to conceal its illegal acquisition by the beneficial owner. From a legal point of view, the laundering of criminal proceeds should be considered as giving a lawful character to the possession, use and disposal of money or other property obtained by criminal means. In the legal sense, the main thing is the lawful nature of the acquisition of property or money. The combination of these four aspects in their relationship and makes it possible to provide a complete definition and disclose the content of such a process as legalization (laundering) of proceeds or property obtained by criminal means.

Conclusions and prospects for the development. Legalization (laundering) of proceeds and/or property obtained by criminal means the granting of lawful possession, use and disposal of money or other property obtained by criminal means, masking the source of their original origin, transferring them from the shadow economy to the legal economy by placing in financial institutions, conducting various operations with them in order to integrate them into the national economy and give them final legal status. A necessary condition for ensuring the national security of the state is an effective and efficient system of combating money laundering and terrorist financing, ie the system of financial monitoring.

Key words: financial security, financial monitoring system, legalization (laundering) of proceeds from crime, financial system, financial transaction, origin of property, property ownership, sources of property origin, location of property.

Постановка проблеми. Останнім часом суттєво підвищилось значення і роль двох важливих фінансових інституцій – це система фінансової безпеки держави та система державного фінансового моніторингу. Ці процеси є прямо пов'язаними одне з одним. Справа в тому, що фінансова безпека держави, як головна умова здійснення державою самостійної фінансово-економічної політики у відповідності з своїми національними інтересами, включає в себе наступні можливості: забезпечення сталості економічного розвитку держави і платіжно-розрахункової системи; запобігання відтоку капіталів за кордон та «втеча капіталу» з реального сектору економіки; нейтралізація світових фінансових криз та навмисних шкідливих дій світових учасників у сфері фінансів (транснаціональних корпорацій, інших держав, тінювих кланових мафіозних структур) на національну фінансову систему країни та ін. Не останню роль у протидії цим негативним явищам грає саме інститут державного фінансового моніторингу, головною функцією якого і є, як раз, запобігання (протидія) злочинам та адміністративним правопорушенням у фінансових правовідносинах через контроль за легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом. Такий контроль сприяє прозорості фінансових операцій та грошових потоків, впорядковує фінансову дисципліну у різних векторах економіки та швидкість руху грошей і приводить до стабільності грошової системи держави. Тобто, фінансовий моніторинг є важливою складовою грошової безпеки держави, а саме безпека у грошовій сфері є основою для безпеки у інших секторах фінансової безпеки: бюджетній, податковій, валютній, інвестиційній, страховій, банківській, цінновій тощо.

Таке фінансове явище як легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом наносить набагато більшу шкоду фінансовій (грошовій) сфері держави, ніж може собі уявити звичайний громадянин країни. Як правило, громадяни стикаються вже з наслідками такого відмивання, а сам процес відбувається для них таємно та приховано, а тому і руйнівні його результати є незрозумілими та несподіваними. У зв'язку з цим вважаємо правильним звернути увагу на сутність та зміст того явища (об'єкту), заради чого у державі була створена ціла система фінансового моніторингу, яка є у сучасних умовах головним та єдиним фільтром, що утримує та запобігає попаданню у легальну економіку держави «брудних» грошей. Адже ці гроші, які проникли у фінансову систему держави, далі спрямовуються не для задоволення потреб суспільства, а для задоволення потреб окремих злочинних угруповань або злочинців, чим наноситься суттєва шкода фінансовій безпеці держави. Таким чином, дієва та ефективна система протидії легалізації (відмивання) злочинних доходів та фінансуванню тероризму є необхідною умовою забезпечення фінансової безпеки держави.

Метою статті є дослідження сутності легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, визначення багатогранних аспектів його розуміння, виокремлення головних стадій відмивання та суспільної (фінансової) небезпеки від злочинів і правопорушень у цій сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом приділялась належна увага у працях вчених А. П. Гаврилишин [1], Б. Сюркало [2], Ж. Довгань [3], І. Г. Бірюкова [4], В. М. Берізко [5], П. Ліллі [6], С. Н. Кондрата [7], М. М. Прошуніна, М. О. Татчук [8], О. В. Зіміна [9], В. М. Шумілова [10], Х. Х. Кернера [11] та ін. Але у сучасних фінансових правовідносинах актуальність даної проблематики тільки підвищується та вимагає подальшої наукової уваги та дослідження з урахуванням нових напрацювань зазначених вчених.

Виклад основного матеріалу. Вчинення корисних злочинів, або злочинів, що тягнуть за собою отримання будь-яких благ у вигляді майна (грошей), цінностей без надання їм у подальшому правомірного характеру походження та законного джерела отримання не мають сенсу. Особливо у XXI столітті, коли інформаційно-комунікаційні технології дозволяють суттєво підвищити контроль та нагляд за фінансовим та господарським становищем будь-якого суб'єкта, спростити отримання даних про його економічну діяльність, фінансові операції, власність, статки, цінності тощо. Тому, отримати злочинним шляхом «брудні» доходи і потім безперешкодно їх використати з метою збагачення у легальній економіці у цивільних (господарських або інших) правовідносинах стає все важче та складніше. Особливо, коли мова йде про великий розмір таких доходів, що досить швидко привертає до себе увагу компетентних органів держави. У такому випадку злочинці вимушені застосовувати заходи, які б дозволили їм обґрунтувати законність та правомірність набутого майна, розвіяли сумніви щодо його злочинного джерела походження. Потреба замаскувати злочинне джерело грошових коштів та майна об'єктивно необхідна для злочинця (злочинців), тому що «брудні» доходи є доказом вчинення ним злочину або злочинів, за які його буде притягнуто до кримінальної відповідальності, що повністю лишить сенсу мету, заради якої було скоєно злочини. Таке маскування і є за своєю суттю «відмиванням» або легалізацією доходів.

Як зазначають вчені, за своїм значенням *легалізація доходів* зводиться до умисного перекручення даних про джерело отриманих грошових коштів та майна для приховування факту їх незаконного набуття та створення можливості вільно та на законній підставі ними володіти, користуватися та розпоряджатися [1, с. 145]. Розуміло, що перш ніж безпосередньо отримати підстави для законної та вільної реалізації свого права власності або користування злочинними доходами, необхідною спочатку навмисно перекрутити відомості про джерело їх отримання таким чином, щоб якомога більше розірвати зв'язок між фактичним джерелом їх походження і самими доходами (сумою або обсягом доходу). Якщо джерело є законним – то не має сенсу і «відмивати», легалізувати отримані доходи. А якщо отримання доходів має своїм походженням незаконне джерело – то процес перетворення таких доходів у «чисті» та легальні є об'єктивно необхідним для правопорушників.

Проблема надання законного характеру походження злочинним доходам не є новою для держав і відповідні її фрагментарні прояви мали місце і у минулому з врахуванням технічних досягнень і рівня економічного розвитку кожної епохи, але саме розповсюджені та системний характер вона набула у останні два століття – ХХ–ХХІ. Це пов'язано з науково-технічним прогресом та інформаційно-комунікаційним розвитком суспільств, що об'єктивно привело до інтеграції та глобалізації економік, капіталу та людей. Розуміло, що організована злочинність також скористалася даними досягненнями людства, але у своїх корисних цілях, з метою налагодити отримання постійного гарантованого доходу, який би дозволяв отримувати зверхприбутки від злочинної діяльності. Тому, визнати існування проблеми «відмивання» легалізації злочинних доходів на міжнародному рівні буде правильним починаючи з другої половини ХХ століття і по наш час.

Правове визначення цей термін отримав у 80-ті роки минулого століття. Віденська конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин від 19.12.1988 року вперше ввела на законодавчому рівні поняття «легалізація доходів» в міжнародне право. У Страсбурзькій конвенції Ради Європи щодо відмивання, виявлення, вилучення і конфіскації доходів від злочинної діяльності (1990 р.) і рекомендаціях Спеціальної фінансової комісії з питань легалізації доходів, *відмивання грошей та іншого майна* визначено як процес, при якому кошти, отримані в результаті незаконної діяльності поміщуються, переміщуються або іншим чином проводяться через фінансово-кредитну систему (банки, інші фінансові інститути), або на них придбається майно, або вони будь-яким іншим засобом використовуються у економічній діяльності і в результаті повертаються власнику у іншому «відтвореному» вигляді для створення виду законності отриманих коштів, приховування особи, яка ініціювала дані дії та (або) отримала доходи, а також протизаконності джерел даних коштів [2, с. 241–242].

Визначення терміну «відмивання злочинних доходів» містить найбільш широке значення у ст. 6 Конвенції проти транснаціональної організованої злочинності прийнятої в Нью-Йорку 15 листопада 2000 року Резолюцією 55/25 на 62-му пленарному засіданні 55-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН. Відповідно з цим документом, основними діями, які міжнародні правознавці відносять до відмивання злочинних доходів, є:

- 1) перевід майна, якщо відомо, що таке майно представляє собою доходи від злочинів, з метою приховування злочинного джерела такого майна або з метою надання допомоги будь-якій особі, що бере участь у вчиненні основного правопорушення для того, щоб вона мала можливість ухилитися від відповідальності за свої діяння;
- 2) приховування дійсного характеру, джерела, місцезнаходження, способу розпорядження, переміщення, прав на майно або його приналежність, якщо відомо, що таке майно представляє собою доходи від злочинів;
- 3) придбання, володіння або використання майна, якщо в момент його отримання відомо, що таке майно представляє собою доходи від злочинів;
- 4) участь, причетність або вступ у змову з метою вчинення будь-якого із злочинів, визначених такими, замах на їх вчинення, а також пособництво, підбурювання, сприяння або надання порад при його вчиненні.

В українському законодавстві можна виокремити два визначення поняття «легалізація доходів, отриманих злочинним шляхом»: у фінансовому законі (Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та розповсюдження зброї масового знищення» від 6.12.2019 р. № 361-IX) (далі – Закон № 361) та Кримінальному кодексу України.

Стаття 5 Закону № 361, *до дії, які належать до легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом відносить*: 1) будь-які дії, пов'язані із вчиненням фінансової операції чи правочину з доходами, одержаними злочинним шляхом; 2) вчинення дій, спрямованих на приховування чи маскування незаконного походження таких доходів, чи володіння ними, прав на такі доходи, джерел і походження, місцезнаходження, переміщення, зміну їх форми (перетворення), а так само набуття, володіння або використання доходів, одержаних злочинним шляхом.

Не відрізняється суттєво за своїм змістом і визначення «легалізація доходів, отриманих злочинним шляхом» у статті 209 Кримінального кодексу України (далі – ККУ), хоча остання редакція даної статті називається «Легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом». Так, *до легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом*, відповідно зі ст. 209 ККУ, відноситься набуття, володіння, використання, розпорядження майном, щодо якого фактичні обставини свідчать про його одержання злочинним шляхом, у тому числі, здійснення фінансової операції, вчинення правочину з таким майном, або переміщення, зміна форми (перетворення) такого майна, або вчинення дій, спрямованих на приховування, маскування походження такого майна або володіння ним, права на таке майно, джерела його походження, місцезнаходження, якщо ці діяння вчинені особою, яка знала або повинна була знати, що таке майно прямо чи опосередковано, повністю чи частково одержано злочинним шляхом.

Трансформація статті 209 КК України відбулася внаслідок прийняття Верховною Радою України нової редакції Закону України № 361, який набрав чинності 28 квітня 2020 року. Зміна слова «дохід» у назві статті 209 КК України виправдано тим, що визначення терміну «майно», яке міститься в Цивільному кодексі, є ширшим поняттям і включає в себе поняття терміну «дохід». Цивільне законодавство під майном як особливим об'єктом розуміє річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки. Речами визнаються різноманітні предмети матеріального світу, які задовольняють потреби людей і щодо яких можуть виникати цивільні права та обов'язки (нерухомість, транспортні засоби, гроші).

Відповідно до статті 193 Цивільного кодексу України, одним із видів майна є валютні цінності. В свою чергу, валютні цінності, відповідно до статті 1 Закону України «Про валюту та валютні цінності» – це національна валюта (гривня), іноземна валюта та банківські метали.

Аналіз двох визначень «легалізація (відмивання) доходів або майна, отриманих злочинним шляхом», наведених у Законі № 361 та КК України дає можливість розподілити дії, які належать до легалізації (відмивання) доходів, майна одержаних злочинним шляхом на дві групи залежно від їх мети.

Першу групу утворюють дії, які вчинюються з доходами або майном, щодо якого фактичні обставини свідчать про його одержання злочинним шляхом, а саме: 1) набуття майна; 2) володіння майном; 3) використання майна; 4) розпорядження майном; 5) переміщення майна; 6) зміна форми (перетворення) майна. При цьому необхідно розуміти, що саме безпосереднє здійснення фінансової операції або вчинення правочину з майном і буде способом набуття, володіння, використання чи розпорядження майном.

При визначенні здійснення фінансової операції з майном, доходами, одержаними злочинним шляхом слід враховувати поняття фінансової операції у розумінні пункту 65 частини 1 статті 1 Закону України № 361, а саме, як будь-які дії щодо активів клієнта, вчинені за допомогою суб'єкта первинного фінансового моніторингу або про які стало відомо суб'єктам первинного фінансового моніторингу.

До другої групи відносяться дії, спрямовані на приховування, маскування: 1) походження такого майна;

2) володіння майном; 3) права на таке майно; 4) джерела походження майна; 5) місцезнаходження майна.

Як правильно зазначають вчені, під діями, що відносяться до другої групи слід розуміти будь-які дії особи, за допомогою яких маскується чи приховується факт одержання такого майна, що передував легалізації (відмиванню). Такі дії можуть бути спрямовані на: зміну правового статусу коштів або іншого майна шляхом підроблення документів, що засвідчують право власності; отримання фіктивних документів на придбання майна; вчинення цивільно-правових угод (удавана купівля у комісійному магазині, ломбарді тощо); оформлення права власності на підставних осіб; укладення фіктивних угод про надання кредитів або різноманітних послуг – юридичних, аудиторських тощо; внесення коштів на банківські рахунки юридичних і фізичних осіб, у тому числі в офшорних зонах; переміщення коштів з одного рахунку на інший – за умови, що всі зазначені дії не були способом вчинення предикатного діяння [3, с. 33; 4, с. 235–236; 5, с. 53; 6, с. 75].

Якщо об'єднати два законодавчих визначення поняття «Легалізація (відмивання) злочинних доходів, майна» – у кримінальному та фінансовому аспекті – то можна зазначити, що його зміст включає в себе основні чотири аспекти: *матеріальний, процедурний, економічний та правовий*. Про ці аспекти також зазначалося в науці фінансового права і автор приєднується до даних позицій вчених [7, с. 63; 8, с. 19; 9, с. 92].

У *матеріальному аспекті відмивання* представляє собою розміщення майна, у тому числі грошових коштів, у фінансові інститути, проведення різного роду операцій з даним майном і, в кінці, інтегрування майна в національну економіку. У матеріальному аспекті головним є характер дій: розміщення, розшарування (переміщення) і інтегрування [8, с. 22].

В *економічному аспекті відмивання* представляє собою перехід грошових коштів або іншого майна, одержаного злочинним шляхом з тіньової економіки у легальну економіку [8, с. 22]. У економічному сенсі важливо, щоб грошові кошти або інше майно надійшло саме у легальну економіку. У цьому контексті необхідно відрізнити легалізацію (відмивання) злочинних доходів від незаконного переведення в готівку грошей. У останньому випадку має місце перевід грошових коштів з легальної економіки у тіньову економіку, тобто незаконне переведення грошей у готівкову форму. А це вже є процес, зворотний легалізації (відмиванню) злочинних доходів.

З *процедурної точки зору, відмивання злочинних доходів* можна визначити як процес, за допомогою якого маскується первинне походження і справжні власники майна, отриманого у результаті скоєння злочину з метою виключення будь-якого з видів переслідування (адміністративного, кримінального). У зв'язку з цим відмивання можна визначити як процес обробки майна з метою приховати його незаконне отримання фактичним володільцем [9, с. 94].

З *правової точки зору відмивання злочинних доходів* слід розглядати як надання правомірному характеру володінню, використанню та розпорядженню грошовими коштами або іншим майном, які одержані злочинним шляхом. У юридичному сенсі головним є саме правомірний характер, який набуває майно або гроші [8, с. 23].

На наш погляд, сукупність цих чотирьох аспектів у їх взаємозв'язку і дає можливість надати повне визначення та розкрити зміст такого процесу як легалізація (відмивання) доходів або майна, одержаних злочинним шляхом.

Як вже зазначалося вище в матеріальному аспекті для легалізації (відмивання) злочинних доходів головним є характер дій. У фінансово-правовій науці виокремлюють відповідні етапи (або фази) легалізації доходів, одержаних

злочинним шляхом [10, с. 76; 11, с. 215]. Можна виокремити декілька позицій щодо кількості таких етапів (фаз) в межах відмивання злочинних доходів.

Найбільш розповсюджена точка зору передбачає три головні етапи: 1) розміщення грошових коштів або майна; 2) розшарування (оборот, перемішування, змішування) грошових коштів; 3) інтегрування або вливання в обіг [10, с. 76].

Розміщення грошових коштів – це процес у результаті якого грошові кошти поступають у фінансову систему тієї чи іншої держави, наприклад, шляхом розміщення грошових коштів у вклади, шляхом придбання цінних паперів за готівковий розрахунок, купівлі частини бізнесу. Звернемо увагу, що даний етап є найбільш небезпечним для «відмивателів», тому що саме тут прослідковується чіткий зв'язок між доходами та скоєним злочином.

Розшарування (оборот, перемішування, змішування) грошових коштів – це процес, у ході якого фактичним володільцем або його довіреною особою здійснюється значна кількість операцій з метою віддалити грошові кошти від їх дійсного початкового джерела. Головне завдання на цій стадії – нівелювати зв'язок між джерелом отримання грошових коштів і самими грошовими коштами. Тут «відмивателю» важливо отримати грошові кошти з організації із хорошою діловою репутацією.

Інтегрування – це процес, в результаті якого розміщені грошові кошти або майно повертається у легальну економіку, наприклад, у вигляді придбання нерухомості, дорожчості, предметів розкоші тощо [4, с. 95].

За позицією О. В. Зимина необхідно виділяти чотири стадії процесу відмивання грошових коштів або майна, яке одержане злочинним шляхом: звільнення, маскування, розміщення (надання статусу), і інтеграція [9, с. 79].

Звільнення – це перша стадія відмивання злочинних доходів. На цьому етапі особа (злочинне формування), яка отримала дохід від злочинної діяльності, звільняється від кримінального капіталу і вводить його у легальний комерційний обіг. Це робиться за допомогою, наприклад: 1) розміщення грошей у різні кредитно-фінансові установи, що займаються переводом грошей з метою їх переміщення у межах країни або за кордон; 2) перетворення грошей у чеки або в інші оборотні фінансові інструменти в банках та фінансово-кредитних установах.

Маскування – друга стадія, що виражається у здійсненні фінансових та інших операцій, спрямованих на приховування злочинності походження грошових коштів або іншого майна, джерела їх надходження в структуру, яка займається «відмиванням», а також приховування їх реального власника. Як правило, на цій стадії використовують фіктивні фірми. Такі операції можуть здійснюватися шляхом: 1) зарахування готівкових грошей у вигляді безготівкових на рахунки фіктивних компаній; 2) перерахування грошових коштів з рахунку однієї фіктивної компанії на рахунок іншої тощо.

Розміщення (надання статусу) – третя стадія, яка виражається у здійсненні економічних та господарських операцій всередині легальних кредитних або інших структур з готівковими та безготівковими коштами та майном за допомогою різних економіко-правових засобів для того, щоб повністю виключити можливість встановлення протизаконного джерела їх походження та власника.

Інтеграція – заключна стадія відмивання, при якій грошові кошти або майно, що придбані злочинним шляхом – акумулюються (концентруються) у власника, в результаті чого з'являється можливість вільно користуватися та розпоряджатися «відмитими» доходами. На цій стадії гроші нібито набувають легальне джерело походження і інвестуються у економіку, у підприємницьку сферу. Інтеграція може набувати наступні форми: сплата заробітної плати, комісійних, гонорарів компаніям, окремим особам фірмами, що отримали гроші, які вже були відмиті на попере-

дніх етапах; отримання грошей від казино або організацій, що займаються гральним бізнесом, від лотерей для того, щоб надати їм вигляд законного виграшу.

Поняття «легалізація (відмивання) злочинних доходів» визначається і у фінансово-правовій науці. В. М. Шумілов, досліджуючи це явище в межах міжнародного фінансового права, розуміє під відмиванням грошей – процес перетворення нелегально отриманих грошей у легальні [10, с. 86]. Німецький вчений Х. Х. Кернер визначає відмивання грошей як операції, що здійснюються з метою на першій стадії видалити та приховати наявність, походження або цілкове призначення цінностей, що беруть свій початок із злочину, для того, щоб на другій стадії приступити до вилучення з них регулярних доходів [11, с. 52]. М. М. Прошунин і М. А. Татчук під легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом розуміють надання правомірною вигляду володінню, використанню та розпорядженню грошовими коштами або іншим майном, одержаним у результаті скоєння злочину [8, с. 98].

Таким чином, під легалізацією (відмиванням) доходів або/та майна одержаного злочинним шляхом розуміють надання правомірною характеру володінню, використанню та розпорядженню грошовими коштами або іншим майном, які одержані злочинним шляхом, маскування джерела первинного їх походження, перевід їх з тіньової економіки у легальну економіку шляхом розміщення у фінансові інститути, проведення різного роду операцій з ними з метою їх інтегрування у національну економіку та надання їм остаточного законного статусу.

Суспільна небезпека легалізації злочинних доходів виражається у ряді негативних наслідків як для держави, всього суспільства в цілому так і для окремої особи. Тяжкі злочини, такі як торгівля наркотиками, зброєю, людьми, шахрайство, реалізація контрафактної продукції, браконьєрство та ін. служать джерелом злочинних доходів. «Відмиті» грошові кошти фінансують організовану злочинність та терористичні угруповання, що збільшують видатки з бюджету на боротьбу з цими негативними явищами, тим самим зменшуючи фінансування необхідних державних та суспільних програм; сприяють розвитку корупції, загрожуючи національній безпеці та суверенітету окремих держав. Розуміло, що легалізовані злочинні доходи, у свою чергу, формують матеріальну основу для

відтворення організованої злочинності і на міжнародному рівні та можуть йти на фінансування тероризму.

Економічно необґрунтований міжнародний рух великих обсягів грошової маси негативно впливає на фінансову, економічну, соціальну та політичну ситуацію країн та цілих регіонів. Це тягне за собою нестійкість національної валюти, вивід з країни капіталу, ухилення від сплати податків. Фінансова підпитка окремих підприємств та економічних структур за рахунок нелегальних грошових коштів підриває основи конкуренції, законної господарської та підприємницької діяльності, ставлячи одних суб'єктів господарювання у привілейоване становище відносно інших. Організована злочинність намагається отримати повний контроль над фінансовими організаціями, які включені у процес «відмивання», а також над цілими галузями промисловості та секторами економіки окремих країн за допомогою інвестицій. У конкурентній боротьбі за отримання такого контролю залучаються у першу чергу фінансові ресурси, одержані в результаті злочинної діяльності.

Криміналізація економіки та підтримання сприятливих умов для легалізації злочинних доходів так чи інакше позначається на міжнародній репутації держави та її інвестиційній привабливості. За всіма фінансовими транзакціями такої держави будуть проводитися різні перевірки з боку іноземних партнерів, а це неминуче приведе до збільшення строків здійснення операцій і росту накладних видатків. Окрім цього, іноземні партнери можуть обмежити або зовсім припинити кореспондентські відносини з резидентами «неблагонадійних» країн.

Легалізація доходів перешкоджає виявленню і розслідуванню предикатних злочинів (тобто тих, що передували відмиванню), встановленню причетних до них осіб. Таким чином, утрудняється реалізація принципу невідворотності покарання, наносячи шкоду інтересам правосуддя. Легалізація доходів може стати перешкодою для виявлення, вилучення з незаконного володіння та повернення законним власникам протиправно добитого майна, яке підлягає стягненню або конфіскації.

Таким чином, необхідною умовою забезпечення фінансової безпеки держави є дієва та ефективна система протидії легалізації злочинних доходів та фінансуванню тероризму, тобто система фінансового моніторингу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гаврилішин А. П. Щодо питання понятійного апарату «фінансовий моніторинг. Організаційно-правове забезпечення діяльності контролюючих та правоохоронних органів у сфері господарювання: проблеми сьогодення і перспективи розвитку»: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 2008 р. Ірпінь: Національний університет ДПС України, 2008. С. 143–146.
2. Сюркало Б. Напрями вдосконалення системи державного фінансового моніторингу. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. Дніпропетровський державний аграрно економічний університет. 2017. № 3. С. 241–244.
3. Довгань Ж. Індикатори та моніторинг фінансової стійкості банківської системи. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2019. № 2. С. 31–41.
4. Бірюкова І. Г. Основні проблеми фінансового моніторингу у протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. *Науковий вісник Національного університету ДПС України*. 2018. № 1 (56). С. 235–241.
5. Берізо В. М. Щодо питання понятійного апарату «фінансовий моніторинг» *Право України*. 2016. № 12. С. 52–59.
6. Лилли П. Грязные сделки. Тайная правда о мировой практике отмывания денег, международной преступности и терроризме: монография. Ростов н/Д: Юстицинформ, 2005. 175 с.
7. Кондрат Е. Н. Международная финансовая безопасность в условиях глобализации. Основные направления правоохранительно-сотрудничества государств: монография. М.: Юстицинформ, 2015. 267 с.
8. Прошунин М. М., Татчук М. А. Финансовый мониторинг (противодействие легализации (отмыванию) доходов, полученных преступным путем и финансированию терроризма): учеб. пос. М., 2014. 495 с.
9. Зимини О. В. Современные способы, экономический схемы и классификация моделей легализации (отмывания) преступных доходов. *Законодательство и экономика*. 2007. № 8. С. 68–76.
10. Шумилов В. М. Международное финансовое право: учебник. М., 2005. 310 с.
11. Кернер Х. Х. Отмывание денег: монография. М.: Спецкнига, 1996. 158 с.